

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาท และมีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อการพัฒนา และเสริมสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ และเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่สามารถช่วยเหลือเศรษฐกิจของประเทศไว้ได้ในช่วงที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ เมื่อปี พ.ศ.2540 ที่ผ่านมา สืบเนื่องมาจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้รับการส่งเสริม และพัฒนาศักยภาพมาอย่างต่อเนื่อง มีการกำหนดนโยบาย แผนงาน และดำเนินโครงการ ที่ช่วยสนับสนุนการดำเนินกิจการของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศ ในตลอดระยะเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมา

อุตสาหกรรมท่องเที่ยว มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ กล่าวคือ การท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศเป็นเงินตราต่างประเทศได้เป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดการลงทุนและการกระจายการผลิตภายในประเทศ ทำให้เกิดการกระจายรายได้ไปสู่ภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ เกิดการสร้างงานและสร้างอาชีพของประชาชนขึ้นอย่างกว้างขวางทั้งทางตรงและทางอ้อม การท่องเที่ยวมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิต และการนำเอาทรัพยากรของประเทศ โดยเฉพาะของท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในรูปของการผลิตสินค้าพื้นเมือง สินค้าของที่ระลึก รวมทั้งการบริการทางด้านอาหาร ที่พัก และการเดินทาง อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจึงสามารถสร้างรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง อีกทั้งประเทศไทยเองก็มีศักยภาพในการจัดการ และรองรับนักท่องเที่ยวได้เป็นจำนวนมาก มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่อุดมสมบูรณ์ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจึงนับเป็นทางออกที่สำคัญของเสริมสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ

ทั้งนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (Tourism Authority of Thailand) ซึ่งเป็นองค์กรหลักที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศ ได้กล่าวไว้ว่า อุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Tourism Industry) ซึ่งประกอบด้วยธุรกิจหลายประเภท ทั้งธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรง ธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยอ้อม และธุรกิจสนับสนุนต่างๆ ถือได้ว่าเป็นการส่งออกที่มองไม่เห็นด้วยสายตา (Invisible Export) เพราะจัดเป็นการจำหน่ายสินค้าในรูปของการบริการ การซื้อของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ เป็นการซื้อด้วยเงินตราต่างประเทศ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจึงมีศักยภาพในการนำรายได้เข้าประเทศ เหมือนกับรายได้จากการส่งออก นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา รายได้

จากการท่องเที่ยวได้กลายเป็นรายได้ลำดับที่ 1 เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้จากการส่งออกสินค้าประเภทอื่น ๆ ถึงแม้ว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 รายได้จากการท่องเที่ยวจะตกลงมาอยู่ในอันดับที่ 2 รองจากการส่งออกคอมพิวเตอร์และชิ้นส่วน แต่ก็ยังมีแนวโน้มการขยายตัวของรายได้ในอัตราที่ค่อนข้างสูง โดยเฉพาะในช่วงที่รัฐบาลได้มีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน เช่น ในปี พ.ศ. 2541-2542 ซึ่งเป็นปีที่รัฐบาลได้ประกาศให้เป็นปีท่องเที่ยวไทย หรือ Amazing Thailand 1998-1999 อุตสาหกรรมท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้สูงถึง 242,177 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2541 และ 253,018 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2542 มีอัตราการขยายตัว 9.70 % และ 4.48 % ตามลำดับ

นอกจากนี้ รายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ได้มาในรูปของเงินตราต่างประเทศนั้น ยังมีส่วนช่วยในการสร้างเสถียรภาพให้กับดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ ดังเช่นในปี พ.ศ. 2541 ประเทศไทยมีรายจ่ายจากการเดินทางท่องเที่ยวของคนไทยไปต่างประเทศ เป็นเงินประมาณ 59,073 ล้านบาท ทำให้ดุลการท่องเที่ยวเกินดุล 183,104 ล้านบาท ส่วนที่เกินดุลนี้จึงมีส่วนช่วยแก้ไขการขาดดุลในด้านอื่นได้เป็นอย่างมาก

รายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เป็นรายได้ที่กระจายไปสู่ประชาชนได้อย่างกว้างขวาง มีบทบาทในการสร้างงาน สร้างอาชีพอย่างมากมาย เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมบริการที่ต้องใช้คนจำนวนมากทำหน้าที่ให้บริการ โดยเฉพาะในธุรกิจทางตรง เช่น โรงแรม ภัตตาคาร บริษัทนำเที่ยว และในธุรกิจทางอ้อม โดยอาจเป็นอาชีพเสริมที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากการท่องเที่ยว เช่น การผลิตและจำหน่ายหัตถกรรมพื้นบ้าน การผลิตอาหารไปจำหน่ายตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ การเป็นผู้นำเที่ยว เป็นต้น

การท่องเที่ยวมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิต และนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางไปที่ใดก็จะต้องใช้จ่ายเป็นค่าอาหาร ซื้อผลิตภัณฑ์พื้นเมือง และหากพักแรมก็จะต้องใช้จ่ายเป็นค่าที่พัก เงินที่จ่ายออกไปนี้จะไม่ตกอยู่เฉพาะกับโรงแรม แต่จะกระจายออกไปสู่เกษตรกรรายย่อยต่าง ๆ เมื่อหัตถกรรมพื้นเมืองขายเป็นของที่ระลึกได้ก็จะมีการใช้วัสดุพื้นบ้านมาประดิษฐ์เป็นของที่ระลึก แม้จะเป็นรายได้เล็กๆ น้อยๆ แต่เมื่อรวมกันเป็นปริมาณมาก ๆ ก็เป็นรายได้สำคัญ ซึ่งช่วยกระตุ้นการผลิต เป็นผลกระทบจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่เรียกว่า Multiplier Effect ซึ่งมีค่าสูงมาก เมื่อเปรียบเทียบกับการผลิตสินค้า หรือ อุตสาหกรรมประเภทอื่น ๆ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดในเรื่องการผลิต ผลผลิตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่เสนอขายให้แก่นักท่องเที่ยว คือ ความสวยงามของธรรมชาติ และสิ่งที่มีมนุษย์ก่อสร้างขึ้น ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นรูปธรรมที่มีความ

ยังยืนไม่ผันแปรหรือขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศดังเช่นการผลิตด้านเกษตรกรรม หรืออุตสาหกรรมบางประเภท ดังนั้น อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงได้รับการสนับสนุน และหันมาใช้สร้างให้เป็นประโยชน์เพิ่มเติมต่อการเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรมที่มีอยู่เดิม จึงนับเป็นความได้เปรียบอย่างมากของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัดในการจำหน่าย อาจเรียกได้ว่าเป็น Limitless Industry เมื่อเปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมประเภทอื่น ๆ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศได้เร็วกว่าอุตสาหกรรมประเภทอื่นๆ ซึ่งมีข้อจำกัดมากมาย และการท่องเที่ยวเป็นสินค้าประเภทบริการ สามารถเสนอขายแก่คนได้ในทุกภูมิภาคของโลก และจากการที่ประชากรของโลกมีการเพิ่มจำนวนขึ้นตลอดเวลา ประกอบกับวิวัฒนาการด้านการขนส่งที่สามารถขนส่งผู้โดยสารได้จำนวนมาก ทำให้ค่าใช้จ่ายในการเดินทางถูกลง การเดินทางท่องเที่ยวจึงมิได้จำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มผู้มีรายได้สูงดังแต่ก่อนเท่านั้น ในปัจจุบันการท่องเที่ยวจึงถือได้ว่าเป็นเรื่องของความพึงพอใจของแต่ละบุคคล

ตาราง 1.1 สถิติจำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศและรายได้จากการท่องเที่ยว

ปี พ.ศ.	จำนวน นักท่องเที่ยว (คน)	การขยาย ตัว (%)	รายได้ (ล้านบาท)	การขยาย ตัว (%)
2536	5,760,533	12.15	127,801.98	3.79
2537	6,166,496	7.05	145,211.05	13.62
2538	6,951,566	12.73	190,765.25	31.37
2539	7,192,145	3.46	219,364.42	14.99
2540	7,221,345	0.41	220,754.49	0.63
2541	7,764,930	7.53	242,177.29	9.70
2542	8,580,332	10.50	253,018.29	4.48
2543	9,508,623	10.82	285,272.19	12.75
2544	10,061,950	5.82	299,047.05	4.83
2545	10,799,067	7.33	323,483.96	8.17
เฉลี่ย	8,000,699	7.78	230,689.60	10.43

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540ก, 2545ก, 2546ก, 2546ข)

จากตาราง 1.1 แสดงสถิติที่ผ่านมาของจำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศและรายได้จากการท่องเที่ยว พบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศของไทยมีปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา กล่าวคือ เมื่อปี พ.ศ. 2536 นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยมีจำนวนเพียง 5,760,533 คน และได้เพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัวเป็น 10,799,067 คน ในปี พ.ศ. 2545 และถึงแม้ว่าในปี พ.ศ. 2541 ซึ่งสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศอยู่ในภาวะวิกฤต ประเทศไทยก็ยังคงรักษาอัตราการขยายตัวของจำนวนนักท่องเที่ยวไว้ได้ที่ 7.53 % ไม่ติดลบเหมือนกับภาคเศรษฐกิจอื่นๆ ทั้งยังสามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็วในปีต่อมาคือ ปี พ.ศ. 2542 โดยมีอัตราการขยายตัวของจำนวนนักท่องเที่ยวสูงขึ้นถึง 10.50 % กล่าวโดยสรุปแล้วจำนวนนักท่องเที่ยวในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา มีจำนวนเฉลี่ยปีละ 8,000,699 คน และมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ย 7.78 %

ในส่วนของสถิติรายได้จากการท่องเที่ยวก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ เมื่อปี พ.ศ. 2536 อุตสาหกรรมท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้ 127,801.98 ล้านบาท และได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนถึงปี พ.ศ. 2545 รายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวสูงถึง 323,483.96 ล้านบาท โดยในรอบ 10 ปีที่ผ่านมาพบว่าประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวเฉลี่ยปีละ 230,689.60 ล้านบาท และมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ย 10.43 % และเมื่อคิดสัดส่วนของรายได้จากการท่องเที่ยวต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GDP) พบว่ามีสัดส่วนเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2536 รายได้จากการท่องเที่ยวคิดเป็น 4.04 % ต่อ GDP และในปี พ.ศ. 2545 รายได้จากการท่องเที่ยวคิดเป็น 5.96 % ต่อ GDP

จากบทบาทและความสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวดังกล่าว จะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีความสำคัญ และก่อให้เกิดผลกระทบในทางบวกอย่างมากทั้งต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ และกระจายไปยังเศรษฐกิจสาขาต่างๆ อย่างมากมาย ประกอบกับประเทศไทยได้มีการสร้างตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิต (Input - Output Table) เพื่อรวบรวมกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างเป็นระบบ โดยการแบ่งกลุ่มกิจกรรมเหล่านั้นเป็นหมวดหมู่ตามประเภทสาขาการผลิต จึงได้นำรายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวดังกล่าว มาวิเคราะห์หาปริมาณผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อเศรษฐกิจสาขาต่างๆ และเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ทั้งผลกระทบต่อรายได้ประชาชาติ (National Income) ผลกระทบต่อผลผลิต (Output Effect) และผลกระทบต่อการใช้งาน (Employment Effect) ของประเทศ ให้เห็นเป็นปริมาณของผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1.2.1 วิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Tourism) และผลกระทบต่อรายได้ประชาชาติ (National Income)
- 1.2.2 วิเคราะห์ผลกระทบ (Effect) และตัวทวีคูณ (Multiplier) ของการท่องเที่ยวต่อผลผลิต (Output) และการจ้างงาน (Employment) โดยใช้วิธีวิเคราะห์ปัจจัยการผลิตและผลผลิต (Input - Output Analysis)

1.3 ประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษา

- 1.3.1 ทำให้ทราบถึงสถานการณ์การท่องเที่ยวระหว่างประเทศในช่วงที่ผ่านมา รวมทั้งผลกระทบต่อรายได้ประชาชาติ และสามารถคาดคะเนแนวโน้มของการท่องเที่ยวในอนาคตได้
- 1.3.2 ทำให้ทราบถึงผลกระทบของรายได้จากการท่องเที่ยวต่อผลผลิต และการจ้างงาน
- 1.3.3 สามารถใช้เป็นแนวทางในการวางแผน กำหนดนโยบาย และกลยุทธ์ในระดับชาติให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนา และเสริมสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาเรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อรายได้ประชาชาติและการจ้างงาน ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1.4.1 การวิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ และผลกระทบต่อรายได้ประชาชาติ

ทำการวิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ และผลกระทบต่อรายได้ประชาชาติ จากข้อมูลทางสถิติการท่องเที่ยว ซึ่งจัดทำและเผยแพร่โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ร่วมกับข้อมูลสถิติรายได้ประชาชาติของประเทศ ซึ่งจัดทำและเผยแพร่โดยสำนักงานคณะ

กรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และธนาคารแห่งประเทศไทย โดยทำการวิเคราะห์ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา คือตั้งแต่ปี พ.ศ.2536 จนถึงปี พ.ศ.2545

1.4.2 ทำการวิเคราะห์ผลกระทบ และตัวทวีคูณของรายได้จากการท่องเที่ยวต่อผลผลิต และการจ้างงาน

โดยใช้วิธีวิเคราะห์ปัจจัยการผลิตและผลผลิต (Input - Output Analysis) จากตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2541 ขนาด 26x26 สาขาการผลิต ซึ่งจัดทำและเผยแพร่โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังนั้นผลกระทบที่เกิดขึ้นจึงเป็นผลกระทบโดยรวมต่อสาขาการผลิตหนึ่งๆ ที่ทำการศึกษา ไม่ได้เจาะจงลงไปถึงผลกระทบต่อหน่วยเศรษฐกิจในแต่ละสาขาการผลิต เช่น ผลกระทบต่อสาขาการเพาะปลูก ไม่ได้วิเคราะห์เจาะจงลงไปถึงการปลูกข้าว หรือการปลูกพืชเกษตรชนิดอื่นๆ และทั้งนี้ในการศึกษาจะใช้ข้อมูลสถิติรายได้จากการท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2541 ซึ่งจัดทำและเผยแพร่โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และข้อมูลสถิติแรงงานในปี พ.ศ. 2541 ซึ่งจัดทำและเผยแพร่โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ดังนั้นผลกระทบที่เกิดขึ้นจึงถือว่าเป็นผลกระทบของปี พ.ศ. 2541 เท่านั้น และในการวิเคราะห์จะใช้ข้อมูลรายได้จากการท่องเที่ยวที่เกิดจากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศเท่านั้น ไม่นับรวมนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีถิ่นพำนักอยู่ในต่างประเทศ และคนไทยที่เดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศ

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง การเดินทางเพื่อความบันเทิงรื่นเริงใจ เยี่ยมญาติ หรือการไปร่วมประชุม แต่มิใช่เพื่อประกอบอาชีพเป็นหลักฐาน หรือไปพำนักอยู่เป็นการถาวร

นักท่องเที่ยว (Tourists) หมายถึง ผู้เดินทางมาเยือนชั่วคราว ซึ่งพักอยู่ในประเทศที่มาเยือนตั้งแต่ 24 ชั่วโมง ขึ้นไป และเดินทางมาเยือนเพื่อพักผ่อน พักฟื้น ทัศนศึกษา ประกอบศาสนกิจ ร่วมการแข่งขันกีฬา ติดต่อกิจหรือร่วมการประชุมสัมมนา ฯลฯ เป็นต้น

การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Tourism) หมายถึง กิจกรรมทุกประเภทที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่เดินทางเข้าประเทศไทย และนักท่องเที่ยวชาวไทยเดินทางออกนอกประเทศ

นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Tourists) หมายถึง บุคคลที่มีถิ่นที่อยู่ถาวรในประเทศไทย และเดินทางมาประเทศไทยเป็นการชั่วคราว เพื่อท่องเที่ยว พักผ่อน เยี่ยมญาติมิตร เล่นหรือดูกีฬา ประกอบพิธีทางศาสนา หรือประกอบภาระกิจใดๆ แต่ต้องไม่ได้รับค่าจ้างในการประกอบภาระกิจนั้นจากผู้ใดในราชอาณาจักรไทย ที่มีระยะพำนักในประเทศไทยอย่างน้อย 1 คืน และต้องพำนักอยู่แต่ละครั้งไม่เกิน 90 วัน

รายได้ประชาชาติ (National Income) หมายถึง มูลค่าของสินค้าและบริการขั้นสุดท้ายทั้งหมดที่ผลิตได้ในระยะเวลาหนึ่ง โดยปกติคือ 1 ปี ด้วยปัจจัยการผลิตที่พลเมืองของประเทศถือกรรมสิทธิ์อยู่

การจ้างงาน (Employment) หมายถึง คนทำงาน ซึ่งประกอบด้วยเจ้าของกิจการหรือหุ้นส่วน ซึ่งทำงานหรือดำเนินการในสถานประกอบการ ผู้ที่มีส่วนร่วมในธุรกิจและสมาชิกในครอบครัวของเจ้าของกิจการ ที่ทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้าง เงินเดือน และลูกจ้าง ซึ่งเป็นผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับการขายสินค้าหรือให้บริการ และดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในหรือนอกสถานประกอบการ โดยได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินเดือนหรือค่าจ้างประจำ